

Vad hände på postkontoret vid sekelskiftet?

av Jan Billgren

I denna artikel kommer jag att redovisa information av olika slag som på ett eller annat sätt berör ett postkontors förhållanden vid sekelskiftet. Det rör sig om de flesta av de skrifter som fanns tillgängliga på postkontoret och som därför kan förutsättas ha kommit till användning i det dagliga arbetet: instruktioner, reglementen, poststadgor, posttaxor, cirkulär, o likn. Det bör kanske poängteras att jag inte tagit del av några minnesanteckningar eller dagböcker från någon enskild posttjänsteman utan försökt beskriva hans eller hennes verklighet från de nämnda källorna.

Postens organisation runt sekelskiftet

Under den andra hälften av 1800-talet ökade antalet postanstalter från cirka 150 till närmare 2.700. Denna synnerligen starka expansion påbörjades i mitten av 1870-talet i samband med att Postverket även tog hand om distributionen av tjänsteförsändelser. Man inrättade då ett större antal s k poststationer med färre uppgifter än ett ordinarie postkontor (se nedan). Antalet postkontor ökade emellertid i mera måttlig takt, från ca 120 till ca 200 under denna tid.

År 1900 fanns det i Sverige sammanlagt 190 självständiga postkontor, 16 filialpostkontor, 2.474 poststationer och 8 brevsamlingsställen (i Stockholm). Därutöver fanns det 110 postkupéexpeditioner, 140 postiljonskupéer, 155 ångbåtspostexpeditioner och en sjöpostexpedition (Trelleborg-Sassnitz). Samma år fanns 4.052 fasta brevåldor och 1.187 som medföljde landsvägsposter, tåg och ångbåtar.

Jan Billgren är född år 1936. Universitetslektor i företagsekonomi i Lund. Ordförande i SSPD (Sällskapet för Svensk Posthistorisk Dokumentation) sedan 1985. Ledamot i SFF:s (Sveriges Filatelist-Förbund) styrelse åren 1984-1989. SFF:s representant i FIP:s (Fédération Internationale de Philatélie) posthistoriska kommission. Ansvarig för ämnesområdena posthistoria och filateli i Nationalencyklopedin.

Poststationer hade inrättats år 1861. De fick till en början endast ta emot vanliga och rekommenderade brev. Från 1873 fick man också ta emot assurerade brev intill ett värde av 2.000 kronor. Poststationerna indelades samtidigt i två klasser; skillnaden bestod främst i att andra klassens poststationer endast fick ta emot paket på upp till 2 skålpund (senare 1 kg). Från 1876 fick man också befordra postanvisningar, till att börja med bara upp till 5 kr och först 1899 på belopp som övriga postanstalter (500 kr). Det kan tilläggas att klassindelningen upphörde år 1914.

Under åren 1869-1909 inrättades s. k. filialpostkontor i större städer med början i Stockholm (Norrmalm). År 1910 döptes de om till postkontor.

År 1893 tillkom en tredje form av poststationer, s. k. brevsamlingsställen. Sådana fick bara inrättas på orter med postkontor. De var endast avsedda för att ta emot post från allmänheten och fick inte syssla med brevbäring.

Brevsamlingsställen eller poststationer av 3. klass (som var den officiella beteckningen) inrättades främst i storstäderna. Det första var beläget på Djurgården i Stockholm. Dessa postanstalter tog endast

Antal fasta postanstalter i Sverige åren 1855-1900

År	Postkontor (inkl filial- postkontor)	Postex- pedi- tioner	Postuppsy- ningsmans- ställen	Post- stationer	Brevsam- lings- platser	Summa
1855	122	28	19	—	—	169
1860	127	48	21	—	—	196
1865	122	79	—	176	—	377
1870	119	84	—	302	—	505
1875	70	129	—	1.648	—	849
1880	73	125	—	1.451	—	1.649
1885	199	—	—	1.640	—	1.839
1890	198	—	—	1.867	—	2.065
1895	197	—	—	2.106	7	2.310
1900	206	—	—	2.474	8	2.688

emot brev, brevkort och trycksaker (ej utgivarkorsband), assurerade försändelser inrikes samt till Danmark och Norge upp till 500 kr, paket, rekommenderade försändelser och vanliga postanvisningar på till en början högst 100 kr, 1899 höjt till 500 kr. Dessutom kunde man på poststationer av tredje klassen köpa frimärken, brevkort, frankokuvert och kortbrev.

Ovanstående tabell visar framför allt vilken kraftig expansion som övertagandet av tjänsteposten 1874 fick för antalet poststationer vid denna tid.

Ledningen för postverksamheten i landet sköttes fram till slutet av 1800-talet av Generalpoststyrelsen. Distriktsförvaltningar infördes först år 1893. Till en början utgjorde Stockholm, Göteborg och Malmö var sitt distrikt medan det övriga landet indelades i fem postdistrikt, nämligen södra, västra, östra, mellersta och norra. Göteborg uppgick dock i det västra distriktet 1910 och Malmö i det södra 1916.

Särskilda förteckningar över de fasta postanstalterna i Sverige utgavs av posten 1897, 1899, 1901, 1903, 1905 och 1907. Dessa förteckningar skulle finnas på varje postkontor.

Postkontor

Vid sekelskiftet var postkontoren indelade i sex olika klasser efter storlek. Stockholm, Göteborg och Malmö tillhörde den första klassen och deras postmästare hade titeln postdirektör.

Öppethållandet bestämdes centralt; för postkontoren gällde så sent som på 1860-talet kl 08.00 till kl 19.00 (med två timmars middagsstängt enligt postmästarens beslut) och för postexpeditionerna 6 timmar dagligen enligt expeditörens bestämmande. Från 1870-talets mitt var bestämmelserna inte längre så rigorösa: nu angavs endast att postkontoren i de större städerna borde ha öppet 11-12 timmar, övriga postkontor 6-9 timmar och poststationerna endast 4 timmar.

Eftersom postanstalterna var öppna alla dagar under 1800-talet, fanns en regel att man hade stängt sön- och helgdagar under gudstjänsttid.

Öppettiderna var reducerade på helgafnar och postmästaren fick själv bestämma om kontoret skulle ha stängt efter kl 18.00 på påskafton, pingstafton, midsommaraf- ton och julafton. Om förhållandena med- gav det fick man även stänga vid denna tidpunkt på nyårsafton!

I samband med mobilisering eller mobiliseringsövning skulle postkontoren vara tillgängliga för militären dygnet runt. Man hade också skyldighet att flagga på allmänna flaggdagar.

Lunds postkontor

I vår artikel har vi valt ut Lund som ett bland flera tänkbara exempel. Vid sekelskiftet hade Lund en postmästare vid namn Carl August Brinck. Han hade tillträtt sin befattning 1892 och kom att inneha ämbetet till 1916, då han pensionerades.

Av utgiftsstaterna för Postverket framgår att Brincks lön uppgick till 3.000 kr.¹ per år eftersom Lund var klassat som postkontor av tredje klassen. I Stockholm,

Carl August Brinck, Lunds postmästare åren 1892-1916.

¹ Den egentliga lönen uppgick till 2 250 kr medan de s k tjänstgöringspengarna (den garanterade minimiprovisionen) uppgick till 750 kr.

Göteborg och Malmö hade postmästarna 4.000 kr. i lön. Som jämförelse kan nämnas att generalpostdirektören hade 10.000 kr. i ersättning per år. Lönen ändrades inte alltför ofta: lönen enligt 1901 års stat var faktiskt på kronan när densamma som år 1886!

Till sin hjälp hade vår postmästare en postexpeditör och fyra extra biträden, förutom vaktmästare och brevbarare.

Lund, som var ett postkontor av tredje klassen, skulle ha öppet minst 7 timmar per dag, utom på söndagar, då maximalt 3 timmar ansågs vara tillräckligt. Det poängteras dock i tjänstemannainstruktionen att postkontoret borde vara stängt vid de tider då det hölls gudstjänst på orten.

Postmästare Brinck åtnjöt en månads betald semester. Han hade också möjlighet till vissa extra inkomster för utväxling av enskilda korrespondenters lösväskor, för bokföring av postavgifter åt enskilda och han fick ta hand om avgifterna för postfacken. Han hade dessutom rätt att utan sökt och beviljad tjänstledighet vara frånvarande under högst 8 dagar i sträck; dock skulle han anmäla frånvaro på mer än två dagar till distriktschefen.

Postmästarens åligganden

En postmästare skulle enligt instruktionerna, utöver den direkta arbetsledningen, vara ansvarig för en lång rad uppgifter. Han skulle t. ex. förvalta postkontorets huvudkassa, förråd av frankotecken och sköta bokföringen. Han var också ansvarig för löneutbetalningar och betalning av skjutslegor samt anskaffandet av inventarier. Dessutom skulle han lämna en årsredovisning, liksom av Generalpoststyrelsen infordrade statistiska uppgifter.

Vid ett postkontor skulle det finnas ett diarium (som fördes på en blankett nr 61) med uppgifter om ankomna och avgående skrivelser. Detta svarade postmästaren för, liksom för att ankomna skrivelser och re-

Foto från 1906 som visar hur brevbärarexpeditionen vid Lunds postkontor såg ut vid denna tid.

missis skyndsamt besvarades. Postmästaren skulle också göra upp en personalförteckning på blankett nr 132, vilken årligen i januari månad skulle skickas in till distriktschefen.²

Postmästaren var också ansvarig för en långtgående kontrollfunktion: inventering av underlydande poststations lokaler, anmälan av eventuella tjänsteförsummelse, kontroll av att nycklar till kontor och valv

² Personalen skulle upptagas med fullständiga för- och efternamn gruppvis under följande rubriker: postmästare, kontrollör, förste postexpeditör, postexpeditörer, extra biträden, dispositionsbiträden, postelever, förste postbetjänte, övriga ordinarie postbetjänte, extra postbetjänte och reservpostbetjänte.

³ Det var nog ibland så och så med ljuset i lokalen, i varje fall under dygnets mörkare timmar. Belysningen från den tidens stearin- och fotogenlampor upplevdes i varje fall som otillräcklig, eftersom posttjänstemännen ibland tog fel på 5- respektive 20-öres frimärken som hade en snarlik färg (mörkgrön respektive blå). Postverket lät därför ta fram nya 5-öresfrimärken med ljusare grön färg med början år 1897 för att det skulle bli lättare att skilja de olika valörerna åt.

förvarades på ett betryggande sätt samt att brevlådorna tömdes på föreskrivet sätt.

Lokaler

Det fanns detaljerade anvisningar för hur ett postkontors lokaliteter skulle vara beskaffade. Först och främst skulle lokalen vara belägen i nedre botten av ett hus med lämpligt läge; huvudingången skulle finnas vid en gata eller en öppen plats; lokalen borde vara ljus³, väl underhållen och ”försedd med tillfredsställande anordningar för uppvärmning och luftväxling”.

Vid varje postkontor skulle finnas en postskylt som skulle vara uppsatt på lämplig plats ovanför eller intill postkontorets ingång. Det skulle också finnas en brevlåda som skulle vara tillgänglig för allmänheten dygnet runt. Denna brevlåda skulle om möjligt vara placerad på sådan höjd att dess öppning befann sig 145 cm. över marken. Brevlådan skulle vara försedd med anslag om tömningstider.

Foto taget utanför Jönköpings postkontor år 1905. Observera brevlådan utanför - den skulle enligt reglementet placeras 145 cm över marken.

Vid ett postkontor (i regel i förstugan) skulle också finnas anslag om kontorets öppettider, uppgift om tiderna för posternas ankomst och avgång, meddelanden från Generalpoststyrelsen samt uppgift om eventuella förseningar av posten eller tidningar.

Under senare hälften av december månad skulle det anslås en av Generalpoststyrelsen utfärdad kungörelse om nyårsförsändelsernas behandling.

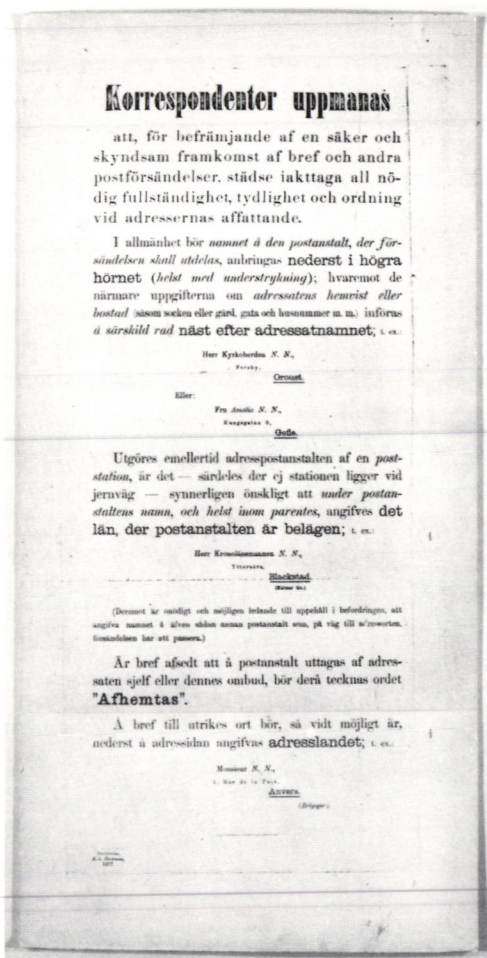
Inne i postlokalen skulle det finnas förteckningar över på Reklamationskontoret kvarliggande, obeställbara försändelser och

över obeställbara postanvisnings- och postförskottsbelopp. Här skulle också förvaras ett exemplar av allmänna poststadgan, gällande posttaxor samt en förteckning över samtliga postanstalter i Sverige.

Postala tjänster vid denna tid

Som ovan nämnts var det ganska stor skillnad mellan vad man kunde få hjälp med som postkund vid sekelskiftet, beroende på om man besökte en poststation eller ett fullständigt postkontor.

På ett postkontor kunde man få utträttat en lång rad av tjänster, förutom att köpa

Meddelande från Generalpoststyrelsen vilket varit anslaget i förstugan på landets postkontor.

frimärken, skicka brev och hämta eller skicka paket. Man kunde prenumerera på tidningar, skicka pengar per post- eller telegrampostanvisning och reklamera en skadad eller inte ankommen försändelse. På många försändelse­slag kunde man begära rekommendation, assurans, postförskott, expressutdelning och mottagningsbevis. Det var också möjligt att få en kopia av ett brev vidimerad eller att få intyg över innehållet i en assurerad försändelse.

Utöver de nämnda tjänsterna kunde en postkund i efterhand begära adressförändring på ett redan avsänt brev eller t. o. m.

begära att få det tillbaka (s. k. återtagande). Det var också möjligt att i efterhand ändra ett postförskottsbelopp, ja t. o. m. sätta ner det till noll. Ett alternativ till postförskott var den postala tjänsten inkassering⁴ som infördes 1893 för rekbrev till eller från utlandet och från 1909 för inrikes rek- eller assbrev.

Vilka hjälpmedel hade då vår postmästare för att kunna bestämma avgifter för alla dessa tjänster? Det främsta hjälpmedlet var de gällande posttaxorna. Dessa var vid sekelskiftet uppdelade i en brevposttaxa och en pakettaxa. Både brev- och paketposttaxor kom ut med få års mellanrum vid denna tid.

Stämplor

Enligt de postala författningarna vid sekelskiftet skulle frimärken på en försändelse makuleras med postanstaltens datumstämpel. Denna stämpel kom till användning både för att stämpla avgående och ankommande post. Det senare gällde framförallt posten från utlandet men även en del inrikes försändelser. Vid sekelskiftet ankomststämplades således åtskilliga försändelse­slag: brev (även rekommenderade och assurerade), brevkort (även med postförskott) från utlandet, alla postanvisningar och adresskort till paket samt alla slag av feldirigerade försändelser.

Avgående försändelser skulle givetvis också stämplas med en tydlig stämpel på varje frankotecken; blev stämpeln suddig skulle man anbringa en extra stämpel bredvid frankotecknet. Om det på avgångs­postanstalten försumrats att makulera försändelsens frimärke skulle detta makuleras av

⁴ Postal inkassering innebar att en avsändare kunde skicka kvitterade fakturor i ett rekommenderat brev och få postens hjälp med att inkassera det kvitterade beloppet. Brevbäraren hade med sig brevet till mottagaren, som fick betala kontant för att få brevet i sin hand. Pengarna skickades sedan till avsändaren med hjälp av postanvisning.

Utlemmas Nyårsdagen

Den Kære Johan Melander
Helsingborg

En nyårshälsning som skickats från Lund 1897 och där försetts med en särskild stämpel, "Utlemmas Nyårsdagen". Vid denna tid utfärdade Generalpoststyrelsen varje år anvisningar för allmänheten om hur man skulle förfara med nyårsförsändelserna - anvisningar som fanns anslagna på postkontoren.

den postanstalt som först uppmärksammade det.

På postkontoren fanns också stämplat som användes för att markera olika slag av tilläggstjänster. Dessa stämplat beställdes på distriktsnivå och var inte obligatoriska. Som exempel kan nämnas "Uppräknadt" som användes på assurerade försändelser vars innehåll visats upp för den mottagande posttjänstemannen. Ett annat är de olika lösenstämplar som kom till användning vid en del större postanstalter (dock inte i Lund).

Posttjänstemännen fick själva använda egna namnstämplat vid kvittering och likn. Dessa namnstämplat användes undantagsvis för makulering av frimärken på lösenbelagda försändelser.

Personalens anställningsvillkor

År 1900 var antalet anställda vid Postverkets distriktsförvaltningar, på postanstalte-

rna (fasta och ambulerande) samt i lantbrevbäringen 7.275 personer. Vid Generalpoststyrelsen fanns samtidigt 102 anställda.⁵ Siffrorna innebar en fördubbling på de sista 20 åren.

Antalet kvinnor inom Postverket var vid denna tid mycket begränsat. Först genom ett kungligt brev från år 1884 hade ogifta kvinnor och änkor erhållit rätt att få anställning som postexpeditör eller föreståndare för mindre postkontor. Emellertid fick hon inte behålla befattningen om hon gifte sig; hon kunde i så fall endast få kvarstå som extra biträde!

Lönevillkoren var även vid denna tid olika för män och kvinnor. Posttjänstemännen (utom postmästarna) tillhörde en av fem olika arvodesklasser (900, 1.050,

⁵ Utöver de reguljärt anställda fanns sådana som för postens räkning ombesörjde landsvägstransporterna. Dessa var anställda enligt särskilda kontrakt och deras antal uppgick till cirka 1 200 personer.

Hos postanstalten i Stockholm
 requirerar undertecknad för år 1900.

Nr _____

Tidningarnas och tidskrifternas namn.	Antal exemplar					Vid requisition för månad: uppgift å månads namn.	Abonnements-avgift.	
	1sta kv.	2dra kv.	3dje kv.	4de kv.	månad.		Kronor.	öre.
<i>Nordisk Filatelistisk Tidskrift Köpenhamn</i>	1	1	1	1			3	34
<i>Tre kronor 34 öre guldvaras</i>								
<i>Stämman</i>								
								
<i>Stockholm den 6 januari 1900.</i>								
<i>Gunnar Rosvall</i>								
Abonnent.								
<i>at. Gunnar Rosvall</i>								

Blankett n:r 140 a.
 (september 1892.)

En blankett för tidningsprenumeration på posten från år 1900. Prenumerationen avsåg *Nordisk Filatelistisk Tidskrift*, som utkom i Köpenhamn.

1.200, 1.350 och 1.500 kr per år); en manlig posttjänsteman började med 1.050 medan den kvinnliga startade med 900 kr. Var tredje år kunde lönen öka med 150 kr upp till maximibeloppet 1.500 för en man och 1.350 kr för en kvinna. Om en man vikarierade som postmästare under semestrar och likn. fick han 125 kr extra i månaden medan en kvinna fick nöja sig med 112:50!

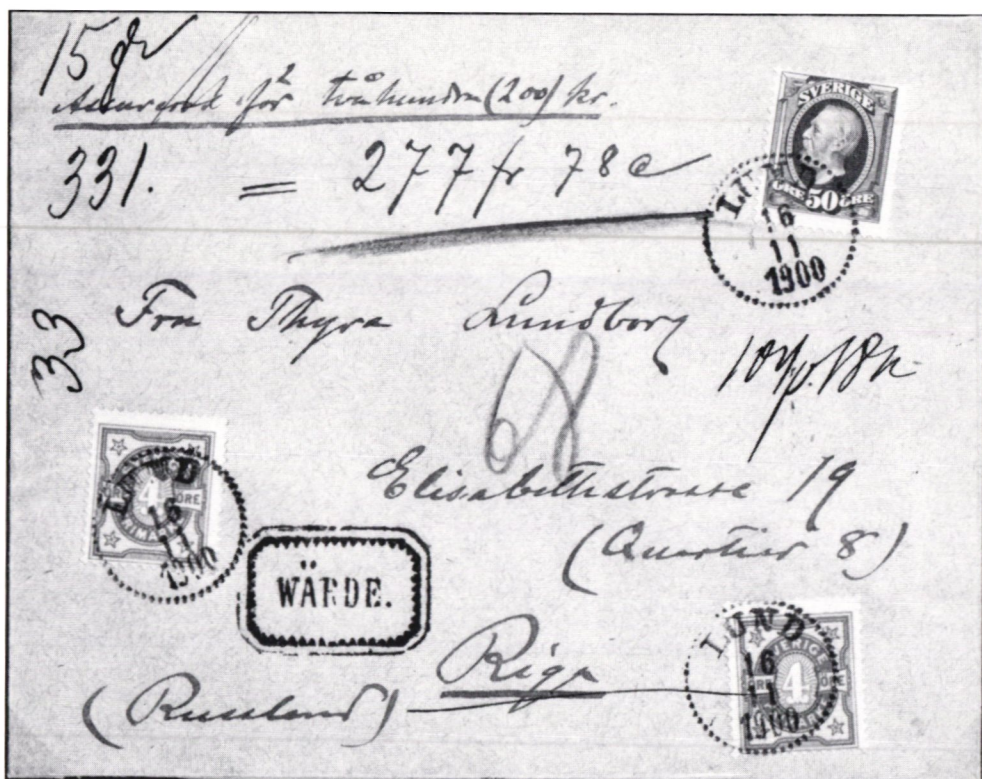
Frågan om semester för de postanställda var en viktig orsak till att de olika personalkategorierna bildade föreningar, vilka kunde förhandla med Postverket. År 1886 bildades Sveriges Postvaktbetjänteförening och 1891 Posttjänstemännens förening. Semesterfrågan fick sin lösning redan vid 1894 års riksdag, då posttjänstemännen

fick rätt till en månads semester med full lön.

Vaktbetjänte, dvs. främst brevbärarpersonal, fick emellertid nöja sig med 15 dagars kostnadsfri ledighet, men denna var till en början inte generell utan utgick i första hand till dem som hade "ömmade omständigheter" att anföra.

Genom 1902 års avlöningsreglemente erhöll däremot vaktbetjänte fri läkarvård och medicin. Dessa förmåner blev däremot inte erbjudna posttjänstemännen. Dessa erhöll istället rätt till regelbunden helgedighet (varannan sön- och helgdag).

Fram till år 1906 krävdes studentexamen för anställning som posttjänsteman. 1907 blev realexamen det nya minimikravet (examen hade införts 1905). Handlägg-

Ett assurerat brev till Riga i dåvarande Ryssland, avsänt från Lund år 1900. Portot bestod av brevporto 20 öre, rekvagift 20 öre och assuransavgift 18 öre (per 300 franska francs).

gare vid Generalpoststyrelsen skulle ha någon form av lägre akademisk examen, t ex fil ämbetsexamen eller juristutbildning.

Endast skolutbildning var dock inte tillräckligt för anställning som posttjänsteman vid sekelskiftet, utan man måste också ha följt en kurs av något slag. För t ex postexpeditörer krävdes genomgången postlevkurs. Denna omfattade fyra månaders praktisk och tre månaders teoretisk kurs. Denna kurs genomfördes två gånger per år; den utannonserades i postcirkulären och var avsedd för personer i åldern 18-25 år.

För högre tjänster inom Postverket krävdes genomgången högre postexamen. Denna utbildning anordnades vid behov i Stockholm högst en gång per år med start i oktober. Tillträde till denna kurs var

reserverad för ordinarie tjänsteman med 5-12 års anställning som postexpeditör.

Officiella hjälpmedel för posttjänstemännen

Vid sekelskiftet skulle ett postkontor vara försett med en lång rad skriftliga hjälpmedel. Först och främst skulle det finnas en uppsättning av de *postala författningarna*. Hit räknades allmänna poststadgan, reglementena för brevpost, paketpost, postanvisningar, postförskott och inkassering samt lösenförsändelser. Andra författningar var instruktionerna för Generalpoststyrelsen, tjänstemännen vid postkontor och postkupéexpeditioner, postbetjänte, lantbrevbärare, poststationer och ångbåtspostexpeditioner. Dessutom skulle det finnas reglementen såsom avlöningsreglementet,

Foto visande deltagarna i postelevkursen i Stockholm år 1900. Antalet kvinnliga deltagare är som synes markant, trots att anställningsvillkoren för kvinnor var sämre än för män vid denna tid.

medelsredovisningsreglementet och tidningsreglementet. Till författningarna räknades också uppgifter om de fasta postanstalterna i riket, svenskt postortslexikon samt förteckning över förkortningar av vissa postkontorsnamn, m m.

Andra viktiga författningar var kungörelserna om postfördragen med Danmark och Norge, de internationella postfördragen, blankettförteckning, inventarieförteckning, förteckning över handlingar som skulle insändas periodvis till distriktet eller Generalpoststyrelsen samt en postkarta över Sverige.

När det gällde *taxor* var det specificerat i instruktionen för postkontor och postkupéexpeditioner att det förutom brevpост-taxa och pakettaxa skulle finnas inländsk och utländsk tidningstaxa, zontabell för tariffpaket till Tyskland och Österrike m fl

samt uppgift om räkneordens benämning på ett antal olika språk.

På postkontoret skulle också finnas *tidtabeller* över både järnvägs- och landsvägs-posterna samt dirigeringsstabeller till samtliga svenska postanstalter.

Slutligen ska nämnas att en utomordentligt viktig källa för en postmästare var Generalpoststyrelsens cirkulär och cirkulärbihang. Distributionen av dessa sköttes av Stockholms postkontors tidningsexpedition. Cirkulären skulle förvaras i nummerföljd under året och så småningom skickas in till Generalpoststyrelsen när det inbundna exemplaret av föregående års cirkulär ankom till postkontoret.

De cirkulär och cirkulärbihang som innehöll ändringar i gällande taxor, reglementen, tidtabeller, etc. utgavs i både gummerade och ogummerade exemplar. Det

ålägg postmästaren att se till att alla ändringar klistrades in på vederbörlig plats, varför de olika postala författningarna o. likn. kunde hållas aktuella under lång tid. Av tillgängliga originalexemplar att döma kunde författningarna på detta sätt användas under 10-20 år. Posten gav också ut en blankett nr. 186 i form av ett blad, på vilket man kunde göra anteckningar rörande införda tillägg och ändringar!

1. Allmänna poststadgan

Den första allmänna poststadgan utkom den 29 november 1872. Den trädde i kraft den 1 januari 1873. I samband med att Världspostföreningens postfördrag trädde i kraft utkom i regel också (med viss fördröjning) nya upplagor av den allmänna poststadgan. Fram till sekelskiftet gällde detta åren 1887, 1892 och 1899.

Den upplaga av allmänna poststadgan som vi ska studera lite närmare utkom den 9 september 1899 och trädde i kraft den 1 december samma år. Det var nästan ett år efter det att det nya fördrag som slutits vid Världspostföreningens kongress i Washington 1897 trädde i kraft 1 januari 1899.

Vad innehöll då den allmänna poststadgan? Jo, först och främst innehöll den allmänna bestämmelser för de olika slagen av postförsändelser (brev, brevkort, korsband, paket, postanvisningar och tidningar). Den innehöll också sådana bestämmelser för övriga posttjänster i samband med försändelser, såsom postförskott, inkassering, rekommendation och assurans.

Särskilda avsnitt i den allmänna poststadgan behandlade vilka slag av post som kunde lämnas in till olika slags postanstalter samt sätten för utlämning eller utdel-

131.

Anhållan om tidningsöfverflyttning.

Anhållas, att ett för tiden 1/1 ~~1/1~~ 31/12 1899. å postanstalten härstades

requireradt exemplar af tidningen Idun

från och med den 18 juni 1899 till och med den 1 oktober 1899 sändes

under adress Selma Malanders

Wortstapning den 18 juni 1899

Stenwall
Abonnent.

Antecknad vid postanstalten Narsjöping den 13/6 1899, intygar: Grenstam

D:o d:o i Stenwall den 14/6 1899, intygar: Stenwall

D:o d:o i Malanders den 15/6 1899, intygar: Stenwall

Blankett nr 141.
(September 1892.)

Ett exempel på en postblankett från 1899. Det kostade 50 öre att få sin dagliga tidning överflyttad till en temporär adress vid denna tid.

ning av olika slags postförsändelser. Poststadgan innehöll också bestämmelser om expressbefordran, mottagningsbevis och reklamation, liksom regler för adressförändring och eftersändning av försändelser. Här reglerades också hur obeställbara försändelser skulle behandlas och hur man skulle förfara med förkomna eller skadade försändelser, liksom ersättningsprinciper.

Ett viktigt avsnitt i poststadgan specificerade hur allmänheten skulle betjänas. Grundprincipen var att alla skulle behandlas lika och att brevhemligheten skulle upprätthållas. Det framhölls också att allmänheten skulle kunna ha tillgång till skrivplats då en postanstalt hade öppet och att behövliga blanketter skulle finnas tillgängliga. Dessutom skulle ett exemplar av den allmänna poststadgan vara tillgänglig för alla, liksom de taxor som återopades i denna samt en förteckning över de fasta postanstalterna i Sverige.

Avslutningsvis kan noteras att den allmänna poststadgan var det regelverk som hade den högsta digniteten av samtliga bestämmelser inom Postverket. Således byggde de olika reglementen och instruktioner som fanns för olika posttjänster eller typer av befattningshavare på den allmänna poststadgan. Det var också till denna författning som man i regel först refererade i de olika uppslagsverk som posttjänstemännen hade tillgång till.

2. Portotaxor

Under åren fram till 1890-talets början fanns det endast en slags posttaxa vilken gav information om porton och avgifter för alla slags försändelsetyper. Posttaxan utkom med ungefär fem års mellanrum och däremellan redovisades alla portoändringar i Postverkets cirkulär (eller från 1879 i cirkulärbihangen). Dessutom återgavs i cirkulären också de olika bilaterala postför-

drag som Sverige slöt med ett antal länder, innan vi gick med i Världspostföreningen.

Efter 1888 - då den sista fullständiga posttaxan utkom - delade man upp posttaxorna i en brevpost- och en pakettaxa. Särskilda brevposttaxor utkom åren 1896, 1899, 1901 och 1909. I brevposttaxan återfanns både inrikes- och utrikestaxor för alla former av försändelser, liksom avgifter för tilläggstjänster.

Paketposttaxan utkom i den s. k. "förra delen" år 1896 och i den s. k. "senare delen" år 1897. Den förstnämnda innehöll de inrikes taxorna samt de internationella taxorna för s. k. postpaket. Dessa paket hade ett inom Världspostföreningen överenskommet enhetsporto upp till 5 kg; dock ökade detta enhetsporto med avståndet till landet ifråga. Den senare delen innehöll portot för s. k. tariffpaket, dvs. portot för paket av högre vikt än 5 kg. Detta porto beräknades som summan av portot i respektive land som paketet passerade igenom.

Pakettaxan utgavs återigen 1899 i sin s. k. förra del men utkom inte i sin senare del detta år. En ny, fullständig version utkom 1902 och 1903.

3. Generalpoststyrelsens cirkulär

Dessa cirkulär började utkomma på 1840-talet och innehöll till en början all information om förändringar när det gällde postala bestämmelser, taxeändringar och uppgifter om hur posten kunde befordras. I cirkulären infördes också de postfördrag som Sverige slöt med olika länder. Dessutom infördes samtliga reglementen och instruktioner för olika tjänstemannakategorier, olika slags postanstalter och olika slags posttjänster, liksom en fullständig återgivning av de allmänna poststadgorna. Även de internationella postfördragen och deras expeditionsreglementen infördes här.

1485 Uddevalla.

B.

PONG COUPON

(Kan af adressaten fränskiljas.)
(Peut être détaché par le destinataire.)

Inlemningspostanstaltens stempel.
Timbre d'origine.

Afsändarens namn och bostad.
Nom et domicile de l'expéditeur.

Aftryck af sigill.
Empreinte en cire.

(Blankett n:r 65.)
Januari 1889.

ADRESSKORT.
BULLETIN D'EXPÉDITION

Härmed
Ci-joint *Paket*

Angifvet värde
Valeur assurée *_____*

Postförförskottsbelopp
Montant du remboursement *_____*

Antal tulldeklarationer
Nombre des déclarations en douane

Till
A *Harro Carl Jaspersen*

Bestämmelseorten
Lieu de destination *Niel*

Adressatens bostad, gata
Demeure du destinataire, rue

N:r
N:o

Vigt *970* Kg Gr. Bofordningsväg
Poids *970* Kgr. Gr. Acheminement

Ett paketadresskort som visar portot för ett postpaket till Tyskland år 1891. Portot 144 öre gällde för ett paket upp till 3 kg och var oförändrat mellan 1.4 1886 och 1.1 1896, då den tillåtna vikten ökades till 5 kg.

Generalpoststyrelsens cirkulär innehöll också information om nya blanketter, nya frimärken och andra frankotecken, nya tjänstbrevsberättigade myndigheter och liknande. I cirkulären återgavs också bestämmelserna vid införande av nya posttjänster, exempelvis telegrampostanvisningar och inkassering. Här infördes dessutom Postverkets utgiftsstaten, av vilka man bl. a. kunde utläsa lönenivån för olika kategorier posttjänstemän och för de tjänstemän som gått i pension.

4. Generalpoststyrelsens cirkulärbihang

Redan 1873 hade det införts smärre tillägg till cirkulären, vilka samlades sist i de bund-

na årgångarna. Tilläggen kallades bihang och innehöll bl. a. taxeändringar och tidtabelländringar. Efterhand blev dessa tillägg fler och de indelades fr. o. m. 1877 i bihang I och bihang II. Den första delen omfattade taxeändringar, information om ändringar i in- och utrikes tidningsabonnemangsgifter och likn. Den andra kallades för "Postföring" och innehöll främst tidtabeller för järnvägspost och landsvägspost. År 1879 ändrades beteckningarna till bihang A respektive B.

Vid sekelskiftet fanns indelningen av bihangen i A, som fortfarande kallades Taxor m m, och bihang B, Postföring fortfarande kvar. I bihang A fanns även förteckningar över obeställbara försändelser, inne-

hållande pengar och andra värdeföremål, som fanns tillvaratagna på reklamationkontoret i Stockholm samt förteckningar över obeställbara postanvisningar och postförskott. Dessutom fanns här information om de olika posttjänstemannaföreningarna, fonder som kunde utnyttjas av postanställda samt personalförändringar, personalkurser och lediga tjänster. I bihang A intogs också uppgifter om nyinrättade och nedlagda postanstalter, deras klassindelning och likn.

I bihang B fanns alla nyheter när det gällde tidtabeller för postföringen av alla slag: per kärria (s. k. kärripost), med gående post, per järnväg, med lantbrevbärare och med ångbåt. Ifråga om järnvägsposten redovisades nya järnvägslinjer med postbefordran, liksom inrättandet av nya postkucpéexpeditioner och postiljonskupéer. För ångbåtsposten redovisas nya linjer, linjer på vilka postbefordran hade upphört, uppsättandet av brevlådor på ångbåtar samt inrättande och upphörande av ångbåtspostexpeditioner.

År 1904 infördes ett tredje bihang, vilket i praktiken innebar att bihang B delades upp på två. Till bihang C fördes landsvägs-postföringen, dvs nya och indragna kärri-post- respektive gångpostlinjer, nya och förändrade lantbrevbärlinjer samt postföringen med ångbåt.

Slutligen kan nämnas att ytterligare ett bihang (som betecknades D) infördes 1908; det innehöll information om lantbrevbärlinjer.

Postångbåtstidtabeller

Ett av de mest intressanta inlagen i bihang A var de tidtabeller över de internationella postångbåtlinjerna som redovisades från 1879 och framåt. Av dessa tabeller kunde man utläsa när de olika båtarna lämnade sina avgångshamnar i Europa:

Belgien:	Antwerpen
England:	London, Liverpool, Dartmouth, Plymouth, Southampton
Frankrike:	Bordeaux, Le Havre, S:t Nazaire, Marseille
Italien:	Brindisi, Genua, Livorno, Neapel
Portugal:	Lissabon
Spanien:	Cadiz, Santander
Tyskland:	Bremen, Hamburg
Österrike:	Trieste

Tidtabellerna infördes en gång per månad, varför de upptog den kommande månadens avgångar, både datum och klockslag. Dessutom angavs hur många dagar resan tog till de olika hamnar som man passerade. Som exempel kan nämnas att resan till Sydney tog 40 dagar via Brindisi och Sydostasien, 43 dagar via Trieste och Sydostasien, 50 dagar via Plymouth och Goda Hoppsudden samt 51 dagar via Hamburg, New York och San Fransisco. Eftersom avgångarna var olika frekventa och dessutom var förlagda till olika veckodagar, var det möjligt att med stöd av uppgifterna välja den tidsmässigt kortaste vägen.

I postångbåtstabellerna återgavs också tidsuppgifter för posttransporten från Malmö med båten till Köpenhamn till de europeiska avgångshamnarna: Hamburg (ca 20 timmar), Antwerpen (39), Southampton (56), Marseille (64), Trieste (80) och Lissabon (133) är några av de många exempel som återges.

Vid sekelskiftet var t. ex. brevportot till även avlägsna destinationer detsamma, nämligen 20 öre per 15 gram. Detta enhetsporto hade införts 1895 men före detta år kunde portot variera en hel del längs olika rutter, om destinationslandet inte var medlem av Världspostföreningen. Som exempel kan nämnas att portot till Australien före 1891 kunde variera mellan 56 och

85 öre per 15 gram. Kunden hade därför ha anledning att kräva information om trolig ankomsttid, innan han kunde bestämma sig för vilken väg han ville betala för.

5. Reglementen

Fram till början av 1890-talet var den allmänna poststadgan det regelverk som var det främsta rättesnöret för personalen på ett postkontor. Med början år 1892 började Generalpoststyrelsen emellertid ge ut detaljerade anvisningar för vissa försändelsekategorier. Således utkom efterhand särskilda reglementen för paket, lösenförsändelser, för postförskott och inkassering samt för postanvisningsrörelsen.

År 1900 var det dags för en ny version av de två senare, men lösenreglementet hade upphört att gälla med utgången av 1898. Även paketreglementet utkom i en ny version detta år. Årets stora nyhet var annars det omfattande reglementet för brevpостförsändelsernas behandling. Det innehöll på sina 198 sidor detaljerade anvisningar för hur brevpост skulle behandlas både vid mottagning och avsändning och hur man skulle förfara med ankommande och obeställbar post. Dessutom fanns här särskilda anvisningar för utväxlingspostanstalterna.

Ett särskilt tidningsreglemente fanns också: det första utkom 1892 och trädde i kraft 1893; det ersattes av en ny version 1904 (i kraft 1905).

6. Instruktioner

Under årens lopp utkom åtskilliga instruktioner för olika slags personalkategorier, t. ex. föreståndare för poststationer, postbetjänte (främst brevbärare), lantbrevbärare m. fl. Dessutom fanns särskilda instruktioner för postdistrikten och för Generalpoststyrelsen.

De i detta sammanhang mest intressan-

ta instruktionerna är de som gällde för postkontoren. Den version som jag haft tillgång till är från den 15 september 1905 (i kraft den 1 januari 1906). Den innehåller bl a information om

- * postmästares åligganden
- * postkontorslokalen
- * blanketter och förbrukningsartiklar
- * sättet att göra upp och vidarebefordra statistik
- * författningar, taxor och likn.
- * antagande av posttjänstemän, utbildning och befordran
- * posttjänstemännens avlöning
- * semester, tjänstledighet, sabbatsledighet

En del av framställningen om postkontorslokaler, om löne- och anställningsvillkor samt det avslutande statistikavsnittet bygger i stort på dessa instruktioner.

Instruktioner för Generalpoststyrelsen utgavs den 4 juni 1886 och den 31 december 1902. I den senare återfinns vi bl a information om de fem olika byråerna och deras uppgifter:

- * Kanslibyrån
- * Trafikbyrån
- * Kameralbyrån
- * Utrikes- och författningsbyrån
- * Revisionsbyrån

Av dessa var det framförallt kanslibyrån samt utrikes- och författningsbyrån som var av betydelse för postkontoren ute i landet. Det berodde på att kanslibyrån hade hand om ärenden rörande tillsättning, ledighet och avsked för lokal- och distriktsförvaltningarnas tjänstemän och brevbärare. Den sysslade också med adressförändringar och återtagande av försändelser samt med reklamationer av försändelser. Utrikes- och författningsbyrån hade hand om all statistik och svarade för den

årligen utkommande statistiska årsboken "Postverket".⁶

Det kan tilläggas att samtliga reglementen och instruktioner, liksom de internationella postfördragen, dels gavs ut i separata volymer, dels återgavs i Generalpoststyrelsens cirkulär.

7. Blankettförteckningar

En posttjänsteman hade vid sekelskiftet många blanketter att hålla reda på. Vid postkontoren förvarades därför blanketterna i ett särskilt blankettskåp. I detta ordnades blanketterna i den ordning som användes i Postverkets blankettförteckningar.

Enligt för närvarande tillgängliga källor infördes de första centralt tryckta blanketterna den 1 april 1850, då de första inlämningskvittona för rekförsändelser kom ut. Numreringen av blanketter påbörjades dock först i början av 1870-talet i samband med att vår första allmänna poststadga kom ut. Dessa blanketter har samtliga re-

digeringsstidpunkt november 1872 och började användas den 1 januari 1873.

Den första blankettförteckning⁷ som jag har haft tillgång till återfinns i den andra upplagan av postmästare Geijers "Sammandrag av gällande postförfattningar" vilken utkom 1880. Av denna framgår att antalet blanketter detta år utgjorde 131 stycken. Emellertid började förteckningen med nr. 8 och slutade med nr. 245, varför vi kan förutsätta att ett inte obetydligt antal redan hade dragits tillbaka.

Nästa blankettförteckning finns i Geijers tredje upplaga från 1890. Nu hade antalet blanketter ökat till 213 stycken och blankettnumreringen startade med nr. 9 och slutade med nr 247. Åtskilliga blankettnummer fanns i både a- och b-version, bl. a. beroende på att utformningen varierade för postkontor och poststation. Dessutom hade varje blankettstorlek fått sin bokstavs-beteckning, upp till tre olika.⁸ Alla nummer avsåg heller inte egentliga blan-

Nummer i postkontors inkasseringsjournal *10/18*

En inkasseringshandling (*Uccal*),
afsedd att intåsas af *A. F. Carlsson, U. Rindorp*
inlämnad af *J. Numari* å postanstalten i *Uumä*
finnes att å härvarande postanstalt utbekomma senast den *27/12*
mot erläggande af inkasseringsbeloppet *55* kronor *öve*.

Blankett nr 267.
(September 1909.)

En aviseringsblankett för en inkasseringshandling, inlämnad på Lunds postkontor 1911 och sänd till Bohult. Vid denna tid upptog Postverkets blankettförteckning ungefär 450 olika blanketter; denna hade nummer 267.

ketter utan etiketter fick också sina särskilda blankettnummer när de medtogs i blankettförteckningen.

År 1895 utkom den första officiella blankettförteckning som jag funnit på Postmuseum. Den innehåller totalt 300 nummer; av dessa är dock 31 obesatta, varför antalet blanketter bör ha uppgått till 269. Räknar vi även med a- och b-versioner ökas antalet med 52.

Nästa blankettförteckning utkom 1902. Nu var de flesta nummer från 1 till 356 upptagna, även om det fanns enstaka undantag. Antalet blanketter uppgick nu till 340 stycken.

När nästa blankettförteckning utgavs den 1 juli 1907 hade antalet blankettnummer ökat till 393. Eftersom man nu infört varianter med små bokstäver, såsom a,b,c osv. uppgick det totala antalet blanketter till 429. Huvuddelen av de tillkomna blanketterna rörde statistiska uppgifter (se detta avsnitt).

De flesta blanketterna var sådana som kom till användning i den interna posthanteringen mellan postanstalterna. Endast ett 50-tal var för allmänhetens bruk, t. ex. postanvisningar eller adresskort till paket, eller aviseringsblanketter för underrättelser om ankomna försändelser. Sammanlagt 21 nummer upptogs av postala etiketter.

8. Uppslagsböcker

Med hänsyn till det stora antalet källor som fanns på ett postkontor är det inte under-

ligt att det framställdes olika former av "lathundar" eller uppslagsverk under årens lopp. Det var olika postmästare som framställde sådana hjälpmedel vid det egna postkontoret. Så småningom erbjöd man också sina kollegor vid andra kontor att mot en smärre ersättning få ta del av verken.

Åren 1868-1890 utkom den första handboken för posttjänstemännen på postkontoren. Den var författad av Bengt Johan Geijer som vid denna tid först var postexpeditör i Hallsberg och senare postmästare i Ystad. Hans handbok utkom i tre upplagor under dessa år (1868, 1880 och 1890).

Geijers handbok var helt enkelt en uppslagsbok med orden ordnade i alfabetisk ordning. Hänvisning gjordes framför allt till de allmänna poststadgorna och till de cirkulär i vilka bestämmelserna i fråga fanns, men även till utfärdade instruktioner för olika personalkategorier.

I Geijers handbok finns i den tredje upplagan på sid. 286 en intressant notis om den kungliga familjens brev. Dessa skulle, om de blev lösenbelagda, inte förses med lösenfrimärken utan posttjänstemannen skulle uppföra dem på en särskild förteckning. Denna skulle varje kvartal översändas till Kameralbyrån, där förteckningen försettes med lösenfrimärken för det sammanlagda lösenbeloppet.

J A Ohlssons uppslagsbok

Postmästaren i Jönköping, Johan Albert Ohlsson, utgav år 1894 en bok som från början utgjorde anvisningar för de postanställda inom det område som lydde under Jönköpings postkontor. Skriften riktade sig till föreståndare för poststationer men var säkerligen mycket lämplig för även andra posttjänstemän som arbetade vid postkontoren. Enligt förordet erbjöd Ohlsson den därför till kollegor ute i landet.

⁶ Den fullständiga titeln är "Generalpoststyrelsens berättelse om postverkets förvaltning under år...".

⁷ Den första påträffade officiella blankettförteckningen utkom sannolikt i slutet av 1872. Den har dock inget tryckdatum. Andra versioner som påträffats i Postens arkiv har tryckdatum oktober 1877 och juni 1881. Geijers båda förteckningar förefaller vara exakta kopior av de officiella.

⁸ Det rörde sig bl a om blanketter i form av kuvert som trycktes i C4, C5 och i C6-storlek.

Foto från Jönköpings postkontor under postmästare Ohlssons tid. Det är inte känt vilka personerna är men andra foton av Ohlsson i Postmusei arkiv visar på en likhet med mannen i bakgrunden.

Boken var uppställd som en alfabetisk uppslagsbok. För varje uppslagsord gavs anvisningar var man kunde läsa mer om företeelsen ifråga i Allmänna poststadgan samt i aktuella instruktioner.

Teodor Holms hjälpreda

I början av 1901 publicerade Teodor Holm en 48-sidig broschyr med den långa titeln "Hjälpreda för posttjänstemän vid begagnandet af Allmänna Poststadgan samt - undantagandes medelsredovisningsreglementet - de den 1/3 1901 för postkontor och postkupéexpeditioner gällande postala reglementen". I förordet uppger Holm att det rör sig om en uppslagsbok som skulle "underlätta herrar Kamraters besvär att snabbt finna reda på en i nämnda böcker gifven föreskrift".

Häftet är en i bokstavsordning uppställd förteckning över olika postala tjänster, postala föremål och hjälpmedel samt annat av betydelse för en posttjänstemans arbete;

det första uppslagsordet är "Abonnement å tidning". För varje uppslagsord görs hänvisning till samtliga gällande reglementen (förutom den allmänna poststadgan från 1899): reglementen för brevpост, postanvisningar, postförskott och inkassering, paket och tidningar.

Minneslista för postkontor

Enligt instruktionen för postkontor skulle det finnas en förteckning över de handlingar som skulle skickas in periodvis. Någon sådan förteckning har jag inte kunnat ta del av. Däremot har jag funnit i B J Geijers andra upplaga i en bilaga (sid 266) en förteckning över de tider då redovisningshandlingar o dyl skulle skickas in till Generalpoststyrelsen och dess olika avdelningar. Av denna framgår att den starkaste anhopningen av ärenden fanns runt årsskiftet, men även vid halvårsskiftet var det mycket att göra för en ambitiös postmästare.

Statistiska uppgifter

En inte obetydlig del av posttjänstemännens tid måste ha gått åt för att lämna statistiska uppgifter till Generalpoststyrelsen, som i sin tur hade att följa överenskommelser inom ramen för de internationella postfördragen. Inrikes försändelser räknades vid samtliga postkontor och postkupéexpeditioner, medan försändelser till utlandet räknades av utväxlingspostanstalterna.

Vissa försändelseslag räknades vid sekelskiftet under veckan den 1-7 september; det gällde brevpostförsändelser (brev, brevkort och trycksaker) samt postabonnerade tidningar. Dessutom skulle rekommenderade försändelser och postförskott räknas under denna stickprovsvecka (även om de också räknades styckvis under resten av året). De framkomna siffrorna skulle multipliceras med 52.

Obeställbara försändelser räknades under ca. 1 månad, dvs. tiden 24 april till 21 maj. De framkomna siffrorna skulle sedan multipliceras med 13. Övriga försändelser skulle räknas styckvis och uppgifter lämnas varje halvår. Det poängteras särskilt i Instruktionen för posttjänstemännen att rekommenderade och assurerade försändelser, belagda med postförskott, skulle tas upp två gånger (dvs. även som postförskott). Det kan tillfogas att uppgifter om antalet inkasseringar skulle avges endast en gång per år.

Utöver antalet försändelser avsåg statistikuppgifterna också frankoteckenförsäljningen, lösenbelopp, antalet transportkilometer för landsvägspostföringen (uppdelat på åkande poster, gång- och roddposter, lantbrevbäring) samt kostnaderna för denna. Postkontoren skulle dessutom lämna uppgifter om antalet brevlådor av olika slag

Tillkännagifvande
om
Postsparbanken.

Svenska Staten ansvarar för de i postsparbanken insatta medlen och å dem upplupna räntor, hvilka vid kalenderårets slut läggas till kapitalet och därefter jämväl löpa med ränta.

Insättning i postsparbanken kan af en hvar göras vid samtliga postkontor och vid de flesta poststationer i riket; och kan insättning ske antingen med penningar eller medelst sparmärken, fästade på därför afsedda kort.

Uttagning af innestående medel kan likaledes ske vid hvilken som helst af förenämnda postanstalter, oberoende af orten, där insättning verkställdts. Sålunda kan t. ex. en på arbetsförtjänst stadd eller resande person, oberoende af den tillfälliga vistelseorten, begagna sig af postsparbanken å närmaste postanstalt af ofvannämnda slag.

Medlen utbetalas i allmänhet efter viss af beloppets storlek beroende tid. Å postanstalt med snabbare förbindelse med Stockholm medgifves emellertid, oberoende af beloppets storlek och utan särskild afgift därför, utbetalningen redan 3 å 4 dagar efter uppsägningen under förutsättning att utbetalningen ej afser hela det innestående beloppet.

Medlen kunna uppsägas till betalning äfven vid annan postanstalt än den där uppsägningen skett.

Kungl. Styrelsen för Postsparbanken.

Vith. Fattoms. A. B. Tr. Skåne, 1901.

Anslag från Postsparbanken vilket varit placerat i förstugan på landets postkontor.

och antalet lösväskor, i vilken post befordrades till tjänstebrevsberättigade, till kommunen och till övriga (privatpersoner och företag).

Vid utväxlingspostanstalterna med utlandet (vilka vid denna tid uppgick till ett 10-tal)⁹ räknades alla försändelser till utlandet och vissa från utlandet. Till de senare hörde oassurerade paket, assurerade försändelser samt postförskott. Uppgifter om dessa skulle lämnas halvårsvis - de skulle räknas styckvis.

Uppgifter om antalet *från* utlandet ankomna vanliga och rekommenderade försändelser skulle räknas under veckan 24-30 april (europeiska länder) och under tiden 24 april till 21 maj (utomeuropeiska länder). Före avrapporteringen skulle siffrorna multipliceras med 52 respektive 13. Uppdelning på olika länder krävdes dock inte.

Försändelser *till* utlandet skulle - när det gällde vanliga och rekommenderade brevpostförsändelser samt sådana belagda med postförskott - räknas under veckan 24-30 april om det gällde post till europeiska länder och under tiden 24 april-21 maj till Utomeuropa. I detta sammanhang skulle särredovisning göras för varje särskilt land. Även obeställbara försändelser, både till och från Sverige, skulle räknas under tiden 24 april-21 maj.

Övriga försändelselag skulle räknas styckvis och avrapporteras varje halvår. De skulle också fördelas på olika adressländer; dessutom skulle de också delas upp på portopliktiga och portofria försändelser (de senare var postala tjänsteförsändelser). Liksom i den inrikes statistiken skulle postförskotts-försändelser räknas två gånger.

De statistiska uppgifterna skulle lämnas

på särskilda blanketter, vilka enligt Postverkets blankettförteckning hade nummer från 371 till 380 (för vanliga postkontor) och 381-385 (för utväxlingspostkontoren).

Några slutord

Avslutningsvis kan vi konstatera att ett svenskt postkontor vid sekelskiftet hade en lång rad av uppgifter som i åtskilliga avseenden översteg dagens. Det var således betydligt fler postala tjänster som allmänheten kunde få hjälp med och mer detaljerad information som kunde erhållas.

Den tidens postmästare bör ha haft en lång rad arbetsuppgifter att utföra, i varje fall om han hade ambitionen att leva upp till de krav som formulerades i instruktioner och reglementen. Han skulle också vara väl inläst på de många nya författningar och inte minst ändringar i dessa som ständigt utkom. Här ska bara nämnas att Generalpoststyrelsen varje vecka skickade nya cirkulär och cirkulärbihang vilka den tidens postmästare sannolikt var skyldiga att känna till. En hel del arbete måste han också ha fått lägga ner på att klistra in alla taxe- och tidtabelländringar som ständigt strömmade in.

Särskilt hektiska dagar måste det ha varit vid årsskiftena, då en stor mängd information skulle avrapporteras till distriktet och till Generalpoststyrelsen. Likaså fanns det säkert goda möjligheter till övertidsarbete när halvårsstatistiken skulle skickas in.

⁹ Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Sjöpost 141 (Trelleborg-Sassnitz), PKXP No 2 (Nässjö-Malmö-Köpenhamn), Charlottenberg, Strömstad, Mon, Storlien, Haparande är de som var i drift vid sekelskiftet.

Källor

- Allmänna poststadgan 1899, 1907
- Geijer, B J: Sammandrag af gällande postförfattningar, alfabetiskt ordnadt. 2 uppl Stockholm 1880
- Geijer, B J: Sammandrag af gällande postförfattningar och postsparbanks-förordningar alfabetiskt ordnadt. 3 uppl Malmö 1890
- Brevposttaxor 1896, 1899, 1901, 1909
- De internationella postfördragen 1891, 1897, 1906
- Expeditionsreglementen till de internationella postfördragen 1891, 1897, 1906
- Förteckning å Postverkets blanketryck 1895, 1902, 1907
- Grape, E: Postkontor och postmästare. Stockholm 1951
- Grape, E: Svenska postverkets central- och distriktsförvaltningar. Stockholm 1961
- Holm, T: Hjelpreda för posttjänstemän. Västerвик 1901
- Instruktion för lantbrevbärare. Stockholm 1900
- Instruktioner för postbetjante. Stockholm 1903
- Instruktion för Generalpoststyrelsen. Stockholm 1902
- Instruktion för tjänstemännen vid postkontoren och postkupéexpeditionerna 15.9 1905
- Kungl Generalpoststyrelsens cirkulär och cirkulärbihang åren 1895-1907
- Nylander, Y: Sveriges fasta postanstalter genom tiderna. Stockholm 1963
- Olsson, J A, Uppslagsbok för föreståndare för poststationer af första och andra klass, Jönköping 1894
- Paketposttaxan 1896 (förra delen), 1897(senare delen), 1899 (förra delen) och 1902 respektive 1903
- Postverket. Bidrag till Sveriges officiella statistik. Stockholm 1890-1907
- Reglemente för postkontoren i riket angående postanvisningsrörelsen. Stockholm 1900
- Reglemente för postkontoren i riket angående postförskott och inkassering. Stockholm 1901.
- Reglemente för tidningar och tidskrifter 1892 och 1904
- Reglemente angående paketpostförsändelsers behandling. Stockholm 1900
- Reglemente angående brevpostförsändelsers behandling. Stockholm 1900
- Rönström, T: Svensk världspostkarta jemte förteckning öfver postångbåtslinierna. Stockholm 1880
- Zontabell för användande vid taxering af paket till orter i Tyskland och Österrike-Ungern. Stockholm 1898.